

Prehodno priopćenje
UDK 781.7:68.3
Primljeno: 26.10.1990.

UPORABNOST RAČUNALNIKA V ETNOMUZIKOLOGIJI

JULIJAN STRAJNAR

Sekcija za glasbeno narodopisje ISN ZRC SAZU, Ljubljana

Do osnovnih podatkov o strukturnih elementih ljudske glasbe pridemo ponavadi na podlagi dobrih in natančnih transkripcij zbranoga gradiva. Razen etnomuzikologa - transkriptorja zvočne posnetke lahko zapiše tudi računalnik. Ali mora biti etnomuzikolog hkrati tudi strokovnjak za računalništvo? Zagotovo ne vsil! Vsak bi ga le moral znati uporabljati in prepustiti izdelavo posebnih programov za podrobne etnomuzikološke raziskave etnomuzikologom - specialistom. Vedeti pa mora kdaj in zakaj je računalnik uporabljen.

Moj kratki prispevek je le razmišljanje etnomuzikologa, ki se na računalnik-računalništvo pravzaprav ne spozna dosti. V zadnjem desetletju je računalnik-računalništvo ne samo modna in uporabna naprava, marveč postaja že tudi vsakdanji, nujno potreben delovni pripomoček. To velja za mnoga področja, tako raziskovalna kot druga. Za etnomuzikologijo uporaba računalnika predstavlja enako "revolucionarno" spremembo, kot je bila iznajdba in uporaba zvočno snemalnih aparatov, naprej fonografa, nato še magnetofona in na koncu še audio-video kamer.

Ob pojavu računalništva je čutili zavesten in zlasti podzavesten odpor "starejših" ter navdušenost in neučakanost "mlajših" raziskovalcev-etnomuzikologov. Računalnik zagotovo ni nadomestilo za znanstveno raziskovalno delo, pač pa je lahko odlično in pogosto prepotrebno pomagalo. Je "vsemogočen", toda zelo nebogljjen in nepotreben, če ga ne znamo uporabljati ter če ne vemo kaj bi radi z njegovo pomočjo dosegli, zakaj in kako ga moremo, ali boljše, moramo uporabljati.

Ljudsko glasbo sestavljajo mnogi strukturni elementi (ritem, napev, barva zvoka, besedilo, glasbila itd.), od katerih so nekateri lahko značilni za nekega izvajalca, za več izvajalcev, za neko območje ali za neko etnično skupino ljudi. Nekateri elementi se (na določenem območju) v ljudsko glasbenih pojavih lahko

večkrat pojavljajo, nekateri tudi v različnih okoljih in dobah različno. Naloga etnomuzikologa je bržkone tudi ta, da skuša ugotoviti zakonitosti in vzroke, ki so botrovali nastanku, razširitvi, prevzemu in spreminjanju določenega glasbenega pojava. Osnova za tako delo je natančna analiza zbrancega gradiva. Kako zbirati gradivo, je že drugo vprašanje. Do osnovnih podatkov, kolikor toliko objektivnih, pridemo ponavadi na podlagi dobrih in natančnih transkripcij. Ali naj namesto etnomuzikologa zvočni posnetek transkribira-zapiše računalnik? Tudi to je mogoče. Toda take računalniške transkripcije so pogosto -če ne vedno- preveč "natančne", vsebujejo toliko podrobnosti, toliko podatkov, da postanejo že skoraj nečitljivi, nerazumljivi in jih mora etnomuzikolog znova (subjektivno) razrešiti, poenostaviti. Poenostavitve natančnih in kompliciranih zapisov zmore tudi računalnik, toda ne zna jih interpretirati, ne zna logično misliti, vsaj tisti računalniki ne, ki jih morebiti etnomuzikolog pri svojem delu uporablja. Vsekakor pa je za nekatere primere zelo natančen računalniški zapis nujno potreben. S posebnimi računalniškimi programi, primernimi za natančne etnomuzikološke raziskave (ritmična, akustična analiza ipd.) se npr. na Dunaju ukvarja muzikolog in dober poznavalec računalništva dr. Emil Lubej. V okviru ICTM deluje tudi posebna študijska skupina Computer Aided Research, ki na svojih rednih zasedanjih obravnava uporabnost računalništva v etnomuzikologiji. Ob pogovoru s temi specialisti sem spoznal, da je osnovna težava pri njihovem delu in sodelovanju, ki ga ponujajo, v tem, da etnomuzikologi pogosto ne vemo, kaj bi radi. In tu smo pri osnovnem vprašanju: kaj hočemo z računalnikom doseči, zakaj in v kakšne namene ga uporabljamo? Ali mora biti etnomuzikolog hkrati tudi strokovnjak za računalništvo? Zagotovo ne vsi! Vsak bi ga le moral znati uporabljati in prepustiti izdelavo posebnih programov za etnomuzikološke raziskave etnomuzikologom-specialistom. Vedeti pa mora, kdaj in zakaj je računalnik uporabljiv. Večina uporablja računalnik kot nadomestilo za pisalni stroj (kot v mojem primeru), za pisanje razprav, morebiti za izdelavo grafikonov, zapisovanje preprostejših notnih primerov ipd. Nekateri ga uporabljajo za shranjevanje in urejevanje podatkov. Navadno pri tem uporabljajo programe (tudi nekoliko prarejenc), ki so bili narejeni za posvem druge namene npr. za urejevanje besedil, urejevanje knjig v knjižnicah ipd.

Ena od prvih nalog, ki naj jih z uporabo računalnika etnomuzikologija opravi, je pregledno arhiviranje obstoječega gradiva. Če je gradivo kolikor toliko urejeno - ne glede po kakšnih vidikih in kriterijih - bo računalniško vnašanje teh podatkov lažje. Tako delo bi lahko opravili- namesto etnomuzikologa raziskovalca- tudi drugi npr. dijaki, študenti, upokojenci. Kot zgled naj navedem primer iz GNI (zdaj Sekcija za glasbeno narodopisje ISN ZRC SAZU). Že pred desetletji (od 1955 dalje) je takratni upravnik inštituta dr. Valens Vodusek naredil dober in pregleden ter zlasti praktično uporaben način zapisovanja osnovnih podatkov iz transkripcij na kartotečni listek. To delo je najprej naredil etnomuzikolog-transkriptor, ki je najpomembnejše podatke iz transkripcij s šiframi prepisal na poseben seznam (gl. primer 1 a, b). Iz tega je nato honorarni sodelavec (upokojeni uradnik) vse prepisal na posebne male kartotečne listke (v osmih kopijah), ki jih je nato strokovni sodelavec inštituta vnašal, razvrščal po vnaprej dogovorjenih vidikih npr. po kraju, vsobini, prvem verzu, incipitu melodije itn. (gl. primer 2). Nekaj časa smo nekatere podatke tudi vnašali na posebne perforirane kartice, kar predstavlja pravzaprav že

prvi korak v "računalniško" shranjevanje in obdelavo podatkov. S skupnimi močmi bi v relativno kratkem času lahko prišli do osnovnega, dobrega, smiselnega pregleda gradiva iz obstoječih arhivov. Osnovni program pa naj seveda dopušča vnašanje (razširitev) vseh tistih podrobnejših podatkov, ki so lahko za neko ustanovo ali za določeno območje pomembni oziroma značilni. Osnovni program - primerjam ga npr. z abecedo, pentagramom oziroma notnim zapisom - naj bi bil vsem razumljiv. Z njegovo uporabo bi imeli uporabljiv pregled lastnega gradiva, z izmenjavo le tega z drugimi pa bi imeli prvo osnovo za spoznavanje obstoječega gradiva etnomuzikoloških raziskav sosednjih in drugih območij. Pri "prvem koraku", t.j. izdelavi osnovnega programa za uređitev arhivov so velike, toda ne nepremostljive težave npr. kateri so pomembni osnovni podatki v vokalni glasbi, ki naj jih vnesemo v spomin računalnika? Melodija, ritem, kadence, besedilo (vse kitice?), strukturo verza, kitic, refrena itd.? Vse to pa niso težave za računalnik, pač pa čisto etnomuzikološki strokovni problemi, ki jih mora naša stroka prej razrešiti in šele potem bo mogoče priti do uporabnega osnovnega programa za računalnik.

Za konec tega kratkega razmišljanja navajam še en zgleđ, recimo za "drugi korak" pri uporabi računalnika. Pri preučevanju pritrkavanja na zvonove sem za transkripcijo-notacijo zvočnih primerov uporabil način zapisovanja z notami v črtovju in hkrati spodaj še s številkami (gl. primer 3). Transkribiranih primerov je več kot tisoč. Notni zapis izražen s številkami je lahko dobra podloga za računalniško arhiviranje in obdelavo vnesenih podatkov. Z bodočo računalniško obdelavo pričakujem konkretne odgovore na npr. naslednja vprašanja: Koliko je (teoretično) različnih melodij mogoče zaigrati s tremi, štirimi, petimi zvonovi? Katere melodije se javljajo in katere ne? Kje in kolikokrat se posamezne ritmične strukture pojavljajo? Ali je morebiti na nekem območju sorodnost, podobnost z ritmično strukturo, ki se pojavlja v vokalni ali instrumentalni glasbi itd.? Interpretacija teh in drugih odgovorov pa je seveda naloga raziskovalca.

Ob koncu našega stoletja nas je mnoge etnomuzikologe računalništvo našlo nekoliko nepripravljene. Vse kaže, da bomo morali kaj hitro spreminjati in spremeniti svoj način mišljenja in se čimpreje prilagoditi novim zmožnostim, ki jih ponuja računalnik, sicer bo etnomuzikološka stroka običala na stranskem tiru in zaostala za drugimi vejami znanosti.

21.046

1 a
(nadašjevanje)

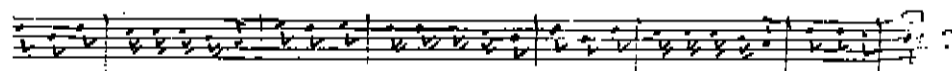
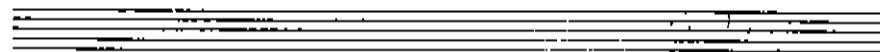
J=170 Quinto

Pre-ti I-si-dor or-ce na-se, le-po vna-ga, se lep-si je per-žo or-ci-ce je za-pu-stiv, o-to-riro je a vo-ja-ski stan-pri ce-sar-ju je pa slu-šiv ce-lik tri-n-tri-de-šet let. Na nje-go-rem gro-bu na-se le-pa be-la li-li-ja. Sve-če no jo po-ko-si-li, zje-traj pa se lep-sa je bla.

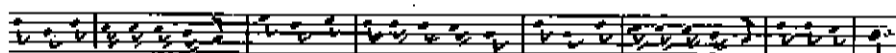
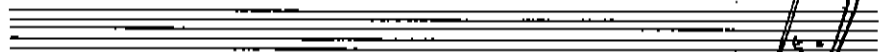
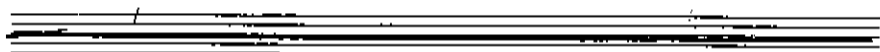
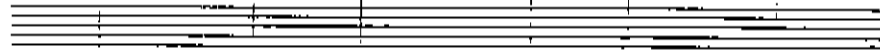
J=170 Quinto

Pre-ti I-si-dor or-ce na-se, le-po vna-ga, se lep-si je per-žo or-ci-ce je za-pu-stiv, o-to-riro je a vo-ja-ski stan-pri ce-sar-ju je pa slu-šiv ce-lik tri-n-tri-de-šet let. Na nje-go-rem gro-bu na-se le-pa be-la li-li-ja. Sve-če no jo po-ko-si-li, zje-traj pa se lep-sa je bla.

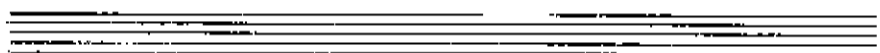
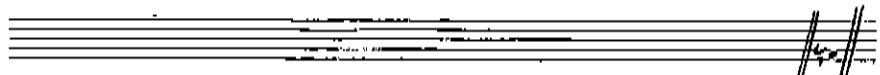
1a

lin-ge-cing, cin-ge lin-ge-lou, cin-ge-cing, lin-ge-lin-ge-lou, cin-ge-cing cin-ge-lin-ge-lou, cin-ge-cing cong.

lin-ge-cing cin-ge lin-ge-lou, cin-ge-cing cin-ge lin-ge-lou, cin-ge-cing cin-ge-lin-ge-lou, cin-ge-cing cong.

1a

GNI št. 21.046

Izvor:

Kraj

zapis: Dane v Loški dolini, Notr.

Frip.: SV. IZIDOR PASTIR-VOJSČAK

SNP

586-602

pet: Ivana Strle roj. Kandarc
pđ. Kandarcška (54 let)

Posnetek:

25.10.1957

Kumer-Suštar

Trak: 109/A

Transkr. mel:

Strajnar

teksta:

Kumer

Sveti Izidor ovce pase,

lepo žvižga, še lepši je pow.

Cingelcing cinge linge lom,

cingelcing cinge linge lom,

cingel cing cinge linge lom,

lingel cing cong.

ANALIZA:

TIP: M

R

H

STRUKTURA:

Mel								
Verz								
Rim								
Obi								
Tdim								
Harm								
Kad								
Grup								
Takt								
Lit								

Ton

Amb

MM

① b

21.046

Dane v Loski dolini, Not.

Prip.: Sv. Isidor pastir - rojček 586-602

brati Isidor ovce pase 5.2 + R
 g e s / f f d / a g a / s . e

5868 d h d / e e a / e d e / d . e /
 d h d / e e a / e e e / e . . /

R: d e d / (e e e e) a /
 1. e d e / (d d d e) h : /
 2. d d e / h . .

T 109/A -

1957

1. Stile

21.049

Dane v Loski dolini, Not.

Obsmrt.: Vstopljena deklica dnd. Pa

depa je semlja, gospodar je vit 2.5
 s: s e .) f . s a / d . e a / s . .

5858 f . h . h d . / a . e e . / f . d e . / h /
 e . e a . / f . f e . /
 f . f (e d) / e . d h . /
 h . e d . / a . e e . / f . d e . / h . .

T 109/A

1957

1. Stile

Dane v Loski dolini, Not.

25.052

Pivka: Pijmo v imenu Marije

de pijmo pa brati en plašek al dva 1.4
 s / f . d s / h . d a / s . f s / h .

2458 d / e . a d / f . a e / d . e d / f . -
 d / e . e e / e . e e / d . d e / h . -
 1: s / e . e e / e . d e / e . d / f . e d /
 h . a a / a . f h / a . . . / s . - :

T 109/A

1957

J. Stile

21.046 Dame v Ločki dolini, Nočr.

Príp.: Sv. Izidor pastir - vojščak 586-602

Sveti Izidor svoje pane 5-2 + R
 go s / f f d / ag a / g-o

38x3 dhd / ooa / sde / d-h /
 dhd / oaa / ddc / h.. /

R / s dhd / (oooh) a /

1. sde / (dddc) h r /

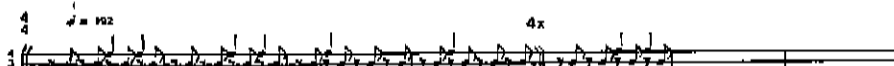
2. dda / h..

T 109/A 1957 I. Strle

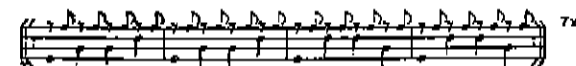
3

A5: Skoflva, Mengol/Gor.
 Posn.: Orgr. 25. 7. 1984

T 13550.4

I: 1 2 2 4 2 4 2 | 2 2 4 2 4 2 | 2 4 2 2 2 2 | 3 4 2 2 2 2 || 1 2 2 4 2 4 2 | 1

I: 1 2 2 4 2 4 3 4 | 2 2 4 2 4 3 4 | 2 3 4 3 2 4 | 2 3 4 3 2 4 ||

Prtkaval: Alojz Bukljan 1930, Dušan Noč 1930, Stane Štrleč 1945, Janez Štrleč 1972

A6: Mavčna vsem, Hršče/Gor.
 Posn.: Štrleč posn. 3. 7. 1984

T 13050

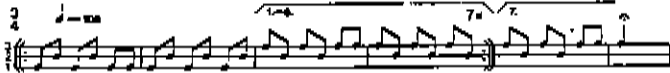

I: 2- - 2- - 1 2- - 2 1 || 3-1 2 1 3-1 2 4 3 1 3-1 3 4 4 1 3 4 1 3 4 4 2 1 4 2 1 2 1 4 2 1 2 1 2 1 || 3-2-3- 2- -

Prtkaval: Anželj Borc 1940, Franc Borc 1952, Ivan Borc 1933, Marjo Kurnar 1984, Jaka Zupan 1949
 Op.: Zarjtna sestavljena takovna nava 44+3/4. Vija ima vsega šest taktov, ki se zavrtajo, kar dva takta uvoda in dva takta
 zaključka. 2. in 4. zvon ustreljejo vodilni napavi v karncu, 1. zvon rmlnja postl.

3 (nadalljevanje)

A7: _____ Grad/Prtom.
 Posn.: Grad. 16. 4. 1977

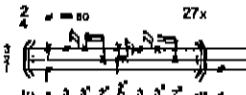

I: 1 2 1 2 1 | 1 2 1 2 1 2 | 3 2 3 2 3 3 1 3 2 3 2 3 | 3 2 3 2 | 3 2 3 2 3 3 1 3 - 1

Prtkaval: Viljem Žilavc 1968-1977

A8: Poloben postl, Strleč nad Maxirjavn/Si.
 Posn.: Štrleč, 11. 10 1981

T 11147

I: 1 2 2 2 2 2 2 2 2 || 1 -

Prtkaval: Anželj Borc 1963, Janez Golob 1981, Marjo Golob 1982